

prof. dr. Radovan Stanislav Pejovnik

Nagovor ob podelitvi priznanj ZOTKS v Cankarjevem domu

Spoštovana predsednica ZOTKS profesorica Mojca Juriševič, spoštovani rektor UNG profesor Boštjan Golob, spoštovani direktor direktorata za znanost na MIZM dr. Tomaž Boh, spoštovana gospa Tjaša Dobnik, direktorica ARIS, spoštovani mentorji, učitelji, starši, dragi gostje — predvsem pa pozdravljene mlade nagrajenke in mladi nagrajenci — DANES JE VAŠ DAN.

Danes je v tej veliki dvorani Cankarjevega doma nekaj posebnega. Ne samo zato, ker je dvorana velika. Tudi ne samo zato, ker vas je tukaj več kot tisoč. Ampak zato, ker je v tej dvorani zbranih skoraj tisoč mladih ljudi, ki ste dokazali nekaj zelo pomembnega: da vas zanimajo stvari, ki niso vedno najlažje, niso vedno najhitrejše in niso vedno najbolj glasne.

Zanimajo vas kemija, fizika, biologija, logika, modelarstvo, tehnika, računalništvo, naravoslovje, raziskovanje. Zanimajo vas vprašanja, pri katerih ni dovolj, da nekaj pogledaš na telefonu in po treh sekundah rečeš: "Aha, zdaj vem." Pri vaših vprašanjih je treba razmišljati. Poskusiti. Se zmotiti. Popraviti. Še enkrat poskusiti. Včasih tudi tretjič. In včasih — če smo pošteni — še desetič. Ampak ravno v tem je lepota. Najprej vam vsem iskreno čestitam. Medalje, priznanja in dosežki, ki jih boste danes prejeli, niso naključje. Za njimi je delo. Za njimi so popoldnevi, ko bi lahko počeli kaj lažjega. Za njimi so naloge, pri katerih ste si morda najprej rekli: "Tega pa ne znam." In potem ste vseeno poskusili. To je že prvi znak pravega raziskovalca.

Čestitam tudi vašim mentorjem. Mentorji so posebna vrsta ljudi. Včasih morajo biti učitelji, včasih trenerji, včasih psihologi, včasih prevajalci iz jezika "to je nemogoče" v jezik "poskusiva še enkrat". Dober mentor ne pove vedno takoj pravega odgovora. Dober mentor včasih postavi še bolj neprijetno vprašanje. In takrat ga učenec običajno ne mara najbolj. Čez deset let pa ugotovi, da je bilo prav to vprašanje najdragocenejše

Čestitam in zahvaljujem se tudi staršem. Starši ste včasih tisti tihi laboratorijski asistenti v ozadju. Vozite na tekmovanja, iščete izgubljene obrazce, poslušate razlage o nalogah, ki jih ne razumete vedno v celoti, in se vseeno delate, da razumete. Včasih rečete: "Zelo zanimivo," čeprav bi pošten odgovor bil: "Pojma nimam, o čem govoriš, ampak ponosen sem nate." In to je dovolj. Pogosto je to največ.

ZOTKS letos praznuje 80 let. Osemdeset let je zelo lepa starost. To lahko povem iz osebnih izkušenj — takšna številka človeka nauči nekaj skromnosti, pa tudi nekaj veselja. Osemdeset let pomeni, da je organizacija preživela različne čase, različne države, različne šolske reforme, različne tehnologije in nešteto generacij mladih radovednežev. In še vedno počne isto najpomembnejšo stvar: mladim odpira vrata v svet znanja, tehnike, znanosti in ustvarjalnosti.

Sam sem imel čast, da sem bil zadnjih deset let njen predsednik. Prejel sem tudi njihov častni zlati znak, najvišje priznanje zveze. To priznanje mi veliko pomeni. Ne zato, ker bi bil znak zlat — čeprav priznam, da zlato nikoli ne škodi — ampak zato, ker prihaja iz okolja, ki

verjame v mlade ljudi, v mentorje in v znanje. To je priznanje, ki človeka spomni, da ima delo z mladimi dolgoročen smisel.

Danes pa ne bi rad govoril predvsem o preteklosti. Rad bi govoril o prihodnosti. O vaši prihodnosti. Dragi nagrajenci, vi ste že uspešni. Ampak pazite: uspeh je lahko zelo nevarna stvar. Zakaj? Ker nas lahko uspava. Človek dobi medaljo in si misli: "Zdaj sem pa dober." In res je — dobri ste. Toda pravo vprašanje ni: ali ste dobri? Pravo vprašanje je: ali ste pripravljeni postati še boljši? Ali ste pripravljeni vstopiti na področje, kjer na začetku ne boste najboljši? Kjer ne boste takoj razumeli? Kjer vas bo morda malo strah? Kjer bo prvi odgovor napačen?

Znanost, tehnika in ustvarjalnost se ne začnejo tam, kjer že vse vemo. Začnejo se tam, kjer nas nekaj zmoti. Kjer nekaj ne gre skupaj. Kjer učbenik pravi eno, poskus pa pokaže nekaj drugega. Kjer si rečemo: "Čudno." Beseda "čudno" je ena najlepših besed v znanosti. Skoraj vsako veliko odkritje se je začelo s tem, da je nekdo opazil nekaj čudnega.

Zato vam želim dati zelo preprost nasvet: ne bojte se čudnih vprašanj. Ne bojte se neuhojenih poti.

Neuhojena pot ni tista, ki je na zemljevidu narisana z debelo črto. Neuhojena pot je včasih samo občutek, da je nekje možno še nekaj drugega. Da odgovor, ki ga vsi ponavljajo, morda ni edini. Da problem, ki ga imajo vsi za nerešljivega, morda čaka na nekoga, ki ga bo pogledal drugače. Seveda ima neuhojena pot tudi slabo stran. Na njej ni kašipotov. Ni table, na kateri piše: "Čestitamo, čez 200 metrov boste naredili veliko odkritje." Tega žal ni. Znanost bi bila precej lažja, če bi obstajale takšne table. Na primer: "Pozor, Nobelova nagrada levo." Ali: "Uspešen eksperiment po stopnicah navzgor." A življenje ni tako urejeno. Včasih greš po neuhojeni poti in ugotoviš, da si zašel. To se zgodi. Še več: to se mora zgoditi. Kdor nikoli ne zaide, verjetno hodi samo po poteh, ki so jih že zdavnaj utrli drugi. Pomembno pa je, kaj narediš, ko zaideš.

Lahko se usedeš in rečeš: "Konec je." Lahko kriviš nalogo, mentorja, vreme, šolski sistem, kalkulator ali gravitacijo. Lahko pa se ustaviš, pogledaš okoli sebe in si rečeš: "Dobro. Kje sem? Kaj sem se naučil? Katera smer je zdaj boljša? To je ena najpomembnejših sposobnosti v življenju: ne samo najti pravo pot, ampak znati najti novo pot takrat, ko stara ne deluje več. To velja v znanosti. Velja v tehniki. Velja v umetnosti. Velja v življenju.

Kemik ve, da poskus včasih ne uspe. Fizik ve, da je narava trmasta. Biolog ve, da so živa bitja še bolj zapletena, kot piše v knjigi. Logik ve, da je ena napačna predpostavka dovolj, da se sesuje cel dokaz. Modelar ve, da se konstrukcija v teoriji obnaša odlično — dokler je prvič ne spustiš v zrak, na vodo ali na progo. In takrat se pokaže resnica. A prav tam se začne ustvarjalnost. Ne v popolnosti. V popravku. V izboljšavi. V novem poskusu.

Naj vam povem nekaj, kar je morda malo nevarno reči na podelitvi medalj: medalja ni najpomembnejša stvar, ki jo danes odnesete domov.

Seveda, medalja je lepa. Doma jo boste pokazali. Starši jo bodo fotografirali. Nekateri jo bodo verjetno objavili na družbenih omrežjih še preden boste prišli iz Cankarjevega doma. In prav je tako. Ampak medalja je predvsem znak nečesa globljega.

Znak, da ste se naučili vztrajati. Da ste se naučili tekmovati pošteno. Da ste se naučili misliti. Da ste se naučili, da znanje ni okras, ampak orodje.

In orodje je koristno šele takrat, ko z njim nekaj naredimo.

Svet, v katerega vstopate, bo potreboval ljudi, kot ste vi. Potreboval bo ljudi, ki znajo misliti jasno. Ljudi, ki razumejo naravo, tehnologijo in družbo. Ljudi, ki se ne ustrašijo zapletenih problemov. Podnebne spremembe, energija, zdravje, umetna inteligenca, hrana, voda, materiali, vesolje, varnost, pravičnost — to niso problemi za ljudi, ki iščejo samo najhitrejše odgovore. To so problemi za ljudi, ki znajo hoditi po zahtevnih poteh.

In vi ste danes tukaj zato, ker ste že začeli.

Ampak prosim vas: nikoli ne postanite samo zbiralci priznanj. Bodite zbiralci vprašanj. Dobrih vprašanj. Pogumnih vprašanj. Vprašanj, ki odpirajo vrata.

Ko boste izbirali svojo pot, ne vprašajte samo: “Kje bom najhitreje uspel?” Vprašajte tudi: “Kje bom največ odkril?” Ne vprašajte samo: “Kje je varno?” Vprašajte tudi: “Kje lahko naredim nekaj, kar ima smisel?” Ne vprašajte samo: “Kaj se splača?” Vprašajte tudi: “Kaj je vredno mojega časa, moje radovednosti in mojega življenja?” To ne pomeni, da morate vsi postati znanstveniki. Nekateri boste inženirji, zdravniki, raziskovalci, učitelji, podjetniki, programerji, oblikovalci, piloti, biologi, kemiki, fiziki, matematiki, morda tudi kaj, česar danes še ne znamo imenovati. Poklici prihodnosti pogosto še nimajo imen. Tudi zato je nevarno hoditi samo po starih poteh. Pomembno je, da ohranite radovednost. Radovednost je notranji motor. Šola vam lahko da znanje, mentor vam lahko pokaže metodo, starši vam lahko dajo podporo, ZOTKS vam lahko da priložnost. Toda radovednosti namesto vas ne more imeti nihče drug. Zato jo varujte.

Varujte tudi sposobnost čudenja. Človek, ki se ne zna več čuditi, težko kaj odkrije. Ko pogleda kapljico vode, vidi samo vodo. Ko pogleda nočno nebo, vidi samo temo. Ko pogleda enačbo, vidi samo težavo. Radoveden človek pa vidi svetove.

In še nekaj: bodite prijazni drug do drugega. Tekmovanja so tekmovanja, jasno. Nekdo dobi zlato, nekdo srebrno, nekdo bronasto, nekdo ostane brez medalje. Ampak najboljši ljudje v znanosti in tehniki niso samo pametni. Znajo sodelovati. Znajo poslušati. Znajo priznati napako. Znajo reči: “Tega ne vem.” To je zelo močan stavek. Veliko močnejši od pretvarjanja, da vemo vse.

Najbolj nevarni ljudje niso tisti, ki ne vedo. Najbolj nevarni so tisti, ki ne vedo, da ne vedo. Vi pa ste danes tukaj zato, ker ste se pripravljene učiti. To je velik privilegij in velika odgovornost.

Ko boste danes prejeli medalje, bodite ponosni. Zelo ponosni. A ko boste jutri medaljo odložili na polico, se vprašajte: “Kaj je moje naslednje vprašanje?” Ne “katera je moja naslednja medalja”, ampak “katero je moje naslednje vprašanje”.

Morda bo prav to vprašanje nekoč vodilo do novega zdravila, boljše baterije, čistejše energije, pametnejšega robota, lepšega modela, boljše razlage narave ali preprosto do tega, da boste svet razumeli malo bolje kot včeraj.

In to je veliko.

Na koncu moram ponoviti še enkrat: hodite po poteh, ki jih drugi še niso do konca shodili. Včasih boste našli razgled. Včasih boste našli ovinek. Včasih boste našli blato. Tudi blato je del raziskovanja — samo da ga običajno ne pišemo v slavnostne govore. A brez njega ni pravih poti.

Ko boste zašli, se ne prestrašite. Ustavite se. Premislite. Poglejte drugače. Vprašajte. Poskusite znova. Morda prav takrat, ko boste mislili, da ste v brezpotju, ne boste izgubljeni. Morda boste samo prvi, ki tam hodi.

Drage tekmovalke in dragi tekmovalci, iskrene čestitke. Čestitke mentorjem, staršem in ZOTKS ob 80-letnici. Naj bodo vaše medalje danes priznanje za prehojeno pot — in vabilo na poti, ki jih boste šele odkrili.

Drage nagrajenke in nagrajenci! Ko vas gledam, sem poln veselja in zanosa. V vas vidim zanesljivo in dobro prihodnost Slovenije. Vi ste tisti, ki boste pognali razvoj naše države. Zato lahko z mirno vestjo in velikim ponosom zaključim: narod, ki ima takšno mladino bo zanesljivo uspešen. ***Srečno nagrajenke in nagrajenci in srečno Slovenija!***